

บทที่ 10 กฎหมายรัฐวิสาหกิจ

เป็นองค์กรของรัฐบาลที่สามารถทำธุรกิจได้เช่นเดียวกับห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท จำกัด เนื่องจากมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย

1. ความหมายของรัฐวิสาหกิจ

"รัฐวิสาหกิจ"¹ หมายถึง

(1) องค์กรของรัฐบาลตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งของรัฐบาล หรือกิจการของรัฐ ตามกฎหมายที่จัดตั้งกิจการนั้น และหมายรวมถึงงานธุรกิจที่รัฐเป็นเจ้าของ

(2) บริษัทจำกัดหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่กระทรวง ทบวง กรม รวมทั้งรัฐวิสาหกิจ ตามข้อ (1) มีทุนอยู่รวมเกินกว่าร้อยละ 50 หรือมีทุนรวมอยู่ด้วยถึงสองในสาม นอกจากนั้นรัฐวิสาหกิจแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ

1. รัฐวิสาหกิจที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล
2. รัฐวิสาหกิจที่ไม่เป็นนิติบุคคล (ตัวอย่างเช่น โรงงานยาสูบ และโรงงานสุราของกรมสรรพสามิต เป็นต้น)

2. กฎหมายการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจ

รัฐวิสาหกิจจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายแบ่งแยกเป็นสี่ประเภท คือ

2.1 รัฐวิสาหกิจที่มีพระราชบัญญัติจัดตั้งขึ้นโดยเฉพาะ เช่น ธนาคารออมสินจัดตั้งโดยพระราชบัญญัติธนาคารออมสิน พ.ศ. 2489 การท่าเรือแห่งประเทศไทยและการรถไฟแห่งประเทศไทยจัดตั้งโดยพระราชบัญญัติ ในปี พ.ศ. 2494 องค์กรโทรศัพท์แห่งประเทศไทยจัดตั้งโดยพระราชบัญญัติองค์กร โทรศัพท์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2497 การไฟฟ้านครหลวงจัดตั้งโดยพระราชบัญญัติเกี่ยวกับไฟฟ้านครหลวง พ.ศ. 2501 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจัด

¹คำนิยาม "รัฐวิสาหกิจ" ตามพระราชบัญญัติคุณสมบัติมาตรฐานสำหรับกรรมการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ

ตั้งโดยพระราชบัญญัติไฟฟ้าส่วนภูมิภาค พ.ศ. 2503 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตจัดตั้งโดยพระราชบัญญัติไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2511 การประปานครหลวงจัดตั้งโดยพระราชบัญญัติประปานครหลวง พ.ศ. 2522 การสื่อสารแห่งประเทศไทยจัดตั้งโดยพระราชบัญญัติการสื่อสารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2519 การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยจัดตั้งโดยพระราชบัญญัติการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2521 และการทำอากาศยานแห่งประเทศไทยจัดตั้งโดยพระราชบัญญัติทำอากาศยานแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 เป็นต้น

2.2 รัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งโดยอาศัยกฎหมายฉบับเดียวคือพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดตั้งองค์การของรัฐบาล พ.ศ. 2496 โดยให้อำนาจรัฐบาลมีอำนาจออกพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งรัฐวิสาหกิจได้โดยไม่ต้องออกเป็นกฎหมายเฉพาะ เช่น พระราชบัญญัติในข้อ 2.1

ตัวอย่างเช่น องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.) มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง พ.ศ. 2496 องค์การสวนสัตว์มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง พ.ศ. 2497 การกีฬาแห่งประเทศไทย เดิมเรียกองค์การส่งเสริมกีฬาแห่งประเทศไทยมีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง พ.ศ. 2507 องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ข.ส.ม.ก.) มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง พ.ศ. 2519 องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง พ.ศ. 2520 และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เดิมเรียกองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดตั้งขึ้นโดยใช้กฎหมายนี้เช่นกัน

2.3 รัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งโดยประกาศคณะปฏิวัติ ซึ่งขณะนั้นไม่มีการใช้รัฐธรรมนูญ กฎหมายที่ออกมาจึงเรียกว่าประกาศคณะปฏิวัติ มีฐานะทางกฎหมายเทียบเท่าพระราชบัญญัติ แม้การปฏิวัติจะสิ้นสุดลงแต่ถ้ายังไม่มีการยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติประกาศคณะปฏิวัตินั้นก็ ยังใช้เป็นกฎหมายอยู่ในปัจจุบัน

ตัวอย่างเช่น การทางพิเศษแห่งประเทศไทย จัดตั้งโดยประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 290 พ.ศ.2515 การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย จัดตั้งขึ้นโดยประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 339 พ.ศ. 2515 การเลหะแห่งชาติ จัดตั้งโดยประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 316 พ.ศ. 2515 เป็นต้น

2.4 รัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น บริษัทขนส่ง จำกัด พ.ศ. 2473 บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด พ.ศ. 2491 บริษัทการบินไทย จำกัด พ.ศ. 2502 และธนาคารกรุงไทย จำกัด พ.ศ. 2509 เป็นต้น รัฐวิสาหกิจเหล่านี้รัฐบาล โดย กระทรวงการคลังเป็นผู้ถือหุ้นมากกว่าบุคคลอื่น